

● **ISTRAŽIVANJE** Hrvatsko crno tržište

Kako kupiti "crno" računalo

Stopama razvijenih zemalja Borba protiv pirata zaoštrava se i u Hrvatskoj

ISTRAŽIVAČKA EKIPA
InfoExpressa

Stupiti u kontakt s preprodavačima iznimno je jednostavno. Svi novinski oglasi prepuni su poruka u kojima se jeftino prodaju "nove komponente i gotova računala, a jamstvom".

Iza takvog oglasa uglavnom se krije preprodavač iako se može dogoditi, ali vrlo rijetko, da se netko želi riješiti pojedinog komada hardvera koji mu je iz nekog razloga suvišan.

No iskusniji kupci (i oni kojima je ta mogućnost dostupna) češće se okreću Internetu kao izvoru jeftinih računalnih

U sklopu teme crnog tržišta koju obrađujemo u ovom broju, odlučili smo pokriti i "praktični aspekt" crnog tržišta pokušavši kupiti i sastaviti računalo dijelovima i softverom kupljenim sa strane

komponenti. Internet (ili, ako želimo biti precizniji, Usenet) vrlo je praktičan za tu vrstu transakcija jer omogućuje i preprodavaču i kupcu određen stupanj anonimnosti. S obzirom da se narudžba može izvršiti putem elektroničke pošte, a dostaviti putem obične, kupac i preprodavač zapravo uopće ne moraju stupiti u izravan kontakt. Kupac je, istina, na taj način u nezgodnom položaju jer je prisiljen platiti robu prije nego što je vidi zbog pravila pošte da se pošiljka koja se plaća pouzecom mora platiti prije nego što se provjeri sadržaj paketa. Mogućnost jamstva ili zamjene robe na takav način ne postoji, osim ako kupac ne poznaje preprodavača ili mu je spreman povjerovati na riječ.

Aktualna news grupa za hrvatsko područje jest hr.ponuda.hardware, a mogu je pratiti korisnici svih komercijalnih providera kao i korisnici CAR-NET-a. To ne znači da je spomenuta grupa isključivo namijenjena oglasima preprodavača. Na istom se mjestu mogu naći oglasi o prodaji rabljenog hardvera po realnim cijenama, a odnedavno i cjenici stvarnih tvrtki koje su konačno počele shvaćati da većina potencijalnih kupaca kad-tad svrati na tu grupu.

Uz već spomenuti način primopredaje poštom, preprodavača možete kontaktirati putem telefona (uglavnom je riječ o telefonu s 091 prebrojem, koji otežava pronalaženje). Drugi način uspostavljanja kontakta je na već spomenutu grupu ostaviti poruku sa željenom konfiguracijom i vlastitim e-mailom, pričekati da pristignu odgovori prodavača i iz pristiglih ponuda odabrati najpovoljniju.

Zašto takav način prodaje cvjeta? Čest je slučaj da su cijene gotovo svih tvrtki osjetno veće nego u inozemstvu. Razlozi za to vjerojatno se kriju u visokim davanjima državi, no ni želja za što bržom zaradom na račun neobrazovanih kupaca nije zanemariva. Sve što preprodavač treba učiniti da bi bio konkurentan jest spustiti cijenu komponenti 5-10% u odnosu na trgovine i već je isplativije kupovati od njega (pogotovo ako se kupuje kompletno računalo; cijene dobrog dijela komponenti pojedinačno su približno jednake). Preprodavač je tako jeftiniji od legalnih prodavača, no još uvijek skuplji od cijena u inozemstvu, ali ne toliko da bi se isplatilo ići kupovati ondje. Iako nijedan preprodavač ne želi o tome govoriti (iz sasvim očigled-

Crna transakcija Otprilike ovako to izgleda u stvarnosti (foto: Željko Jelenski)

nih razloga), izvori nabave komponenti za crno tržište su dvojaki. Prva mogućnost je pronalaženje "veze" u carinskoj službi i prebacivanju veće količine hardvera preko granice bez plaćanja pristojbi. Taj je način vrlo riskantan, no i najisplativiji. Druga mogućnost je nabava robe od domaćih distributera, no i tu su konzekvence velike ako transakcije bude otkrivena.

Kupnja je zapravo vrlo jednostavna. Odabravši preprodavača s nešto dužim stažem na spomenutoj grupi, poslali smo mu e-mail s konfiguracijom koja nas je zanimala. Odgovor je uslijedio vrlo brzo: sve komponente su dostupne. Po računalo možemo doći odmah. U mailu s odgovorom pristigla je i adresa na koju smo po računalo morali otići. Nakon telefonske najave i dolaska na spomenutu adresu, računalo nas je već čekalo, sastavljeno. Plativši ga (isključivo u gotovini), bili smo spremni za odlazak. Uz računalo

dobivamo i komad papira koji predstavlja "račun" - zapravo je riječ o popisu komponenti s cijenom koji istodobno služi i kao "jamstveni list", uz riječ samog preprodavača. Svaki ozbiljniji preprodavač obično bez previše problema zamjenjuje neispravne komponente jer se svaka kritika o nečijoj "neposlovnosti" vrlo brzo nađe na Internetu.

Koji način kupnje odabrati? Činjenica je da su kompletna računala kupljena "na crno" i do 20% jeftinija nego u trgovinama, no takav način kupnje je istodobno i rizik, jer ako preprodavač ne želi zamijeniti neispravnu komponentu, nitko ga na to ne može natjerati. Činjenica je također da je takav način kupnje protuzakonit i da se tako izravno potkrada država. No činjenica je i to da se za istu količinu novca na crnom tržištu gotovo uvijek može dobiti mnogo kvalitetnije računalo nego legalno, u trgovinama.

● **REPORTAŽA** Crno PC tržište

Crno, sivo i nijanse

Pod crnim tržištem se općenito podrazumijeva svaka transakcija kojom se krše postojeći zakoni koji reguliraju cijene, ponudu ili neke druge kupoprodajne uvjete. Javlja se posebice u vremenima oskudice, pogoršanih gospodarskih prilika, odnosno pada kupovne moći i povećanja cjenovne osjetljivosti (poglavito za vrijeme kriza, rata i poratnih razdoblja)

BORIS ŽITNIK

PC je kao proizvod iznimno pogodan za proizvodnju i prodaju na crno. Sastoji se najvećim dijelom od komponenti relativno malih dimenzija, lagano dobavljivih u zemlji i inozemstvu, a i relativno je jednostavan za sastavljanje.

Nije podložan nikakvom obliku obvezatne registracije. Kao ponuđači javljaju se ilegalni, neregistrirani sastavljači, ali i tvrtke koje u tom dijelu svoje djelatnosti, dakako, nastoje ostati samozatajne.

Spektar zakona koji se krše u slučaju crnog PC tržišta izravno obuhvaća Carinski zakon, Zakon o porezu na dodanu vrijednost, Zakon o nadzoru kakvoće određenih proizvoda pri izvozu i uvozu te skup zakona koji reguliraju autorska prava i industrijsko vlasništvo, a neizravno i niz drugih zakona. Na taj se način izbjegava plaćanje carine, poreza na dodanu vrijednost, izbjegavaju se obveze obilježavanja i atestiranja proizvoda, izrada uputa za uporabu, nabavka legalnog softvera, servisiranja, jamstvenog roka i dr. U najekstremnijem slučaju, tj. kad je riječ o osobnom računalu sastavljenom u cijelosti od krijumčarenih kom-

ponenata i s instaliranim ilegalnim softverom, razlika u cijeni između tog i legalnog računala može doseći gotovo 50% (carina 5%, PDV 22% i legalni softver 15%). Ta razlika može biti i veća uzme li se u obzir da proizvođači crnih računala najčešće ne plaćaju ni poreze ni doprinose, a ni jamčinu na poslovni prostor jer rade u garažama, smočnicama i stanovima.

Razlika u cijeni između legalnog i ilegalnog PC-a za mnoge je dovoljno velika da neutralizira rizike i nedostatke kupnje na crno, kao što je rizik prekršaja kupnje bez računa, rizik kvalitete, pitanja jamstvenog roka, servisa i dr. Spremnost da se kupi računalo na crno to je veća što je razlika u cijeni legalnog i ilegalnog računala veća te što je kupovna moć stanovništva manja. Crno PC tržište, naime, opskrbljuje kućanstva. Ostali tržišni segmenti ne plaćaju PDV i trebaju službeni račun pa nisu kupci na crno. Doduše, i nabavke za tvrtke sadrže koji put element crnog tržišta, tj. onda kad se PC kupuje za tvrtke, a zapravo se rabi kod kuće nezavisno od posla, čime se izbjegava PDV.

Gospodarski učinci crnog

<p>22 INFORMATIKA</p> <p>PONUĐA</p> <p>PC-IBM KOMPATIBILNA</p> <p>80 Super original i na PCI Kompatibilni, pristupa, instalacija, komponente IBM, računala, monitori, periferični uređaji, rezervni dijelovi, servis, konzultacije, montaža, prijava, održavanje, softver, 80/2000-198, 2000-198.</p> <p>Instalacija programi, kvalitativna usluga i komponente po cijenu odličniji od cijene! Vrlo veliki izbor i brzo isporuka!</p> <p>IBM, 486, 586, 686, 16MB RAM, 20MB disk, 120/288, 700/1440-120.</p> <p>IBM servis, održavanje, 2000-198, 2000-198.</p>	<p>Computer SHOP</p> <p>Uz pomoć naših stručnjaka i pomoću najboljih komponenti, izradimo vam računalo po vašim zahtjevima.</p> <p>IBM, 486, 586, 686, 16MB RAM, 20MB disk, 120/288, 700/1440-120.</p> <p>IBM servis, održavanje, 2000-198, 2000-198.</p>	<p>IBM, 486, 586, 686, 16MB RAM, 20MB disk, 120/288, 700/1440-120.</p> <p>IBM servis, održavanje, 2000-198, 2000-198.</p>
--	---	---

PC tržišta su višestruki: državni proračun gubi carinske i porezne prihode (PDV i druge poreze), a legalni PC asembleri imaju nelojalnu konkurenciju i bilježe manji promet. Dobitnici su ilegalni sastavljači koji popunjavaju svoje budžete. Dobitnici su ...i kupci. Mnogi, bez obzira na sve nedostatke, ne bi ni nabavili računalno da nema jeftinih *crnih* PC-a.

Suzbijanje crnog PC tržišta ovisi ponajprije o kupovnoj moći, odnosno cjenovnoj osjetljivosti. Što je veći dohodak kućanstava, to će spremnost da se nabavi skuplji, ali legalni i pouzdaniji PC biti veća. Smanjenju *crnog* tržišta pri-

donijet će i manje porezno opterećenje (primjerice, smanjenje PDV-a). Tu svoju ulogu mogu odigrati i inspekcije, a velik bi doprinos bio priznavanje izdatka za PC kao odbitka od porezne osnovice pri godišnjem poreznom obračunu građana.

Sivo tržište obuhvaća transakcije koje su legalne, ali se odvijaju mimo službenih distribucijskih kanala. Razloge postojanja *sivog* tržišta treba najčešće tražiti u razlikama u cijenama različitih tržišta. Domaći trgovac, preprodavač ili diler koji prodaje krajnjem kupcu može informatičku opremu nabavljati jeftinije u inozem-

stvu od distributera ili proizvođača, ignorirajući službenog predstavnika te opreme u zemlji. Razlozi nižih cijena mogu biti: različiti stupanj zrelosti tržišta (razlike u trenutku životnog ciklusa proizvoda) i institucionalnih okvira na različitim tržištima, promjene valutnog tečaja, veličina zaliha (distributeri, a i proizvođači, kad imaju prevelike zalihe, često postaju kreativni...), odobravanje posebnih količinskih rabata distributerima od strane proizvođača (da bi ostvarili te rabate, rasprodaju potrebne količine po nižim cijenama), promotivne prodaje i niz drugih. Ponekad sive

transakcije poprimaju i nijanse crnog, primjerice kad pisarč uvezen *na sivo* nema tehničku dokumentaciju prevedenu na hrvatski ili iza njega ne stoji školovani serviser. Općenito kad je riječ o PC-ima, razmjjer sivog uvoza gotovih računala je minimalan, dok je kod komponenti tek nešto veći.

Virtuelna tržnica hardvera Na news grupi može se pronaći široka ponuda računalnih komponenti

ANKETA Izjave PC asemblera o problemu crnog tržišta PC-a u Hrvatskoj

2M COMPUTERS - Predrag Drk • "Mora profunkcionirati pravna država. Carinska služba, kao prva u tom lancu, ne smije propuštati robu bez plaćene carine i PDV-a. Potrebna je također kontrola onih medija koji objavljuju oglase za prokrijumčarenu robu ili piratski softver. Obim crnog tržišta u Hrvatskoj, a teško je odrediti koliki je on točno, značajno oštećuje informatičke tvrtke ali još više samu državu. Glavni krivac ili uzrok njegova postojanja je porezno i carinsko opterećenje. Očekujem da će se crno tržište 1.1.2001., kad se na informatičku opremu ukida carina, i nakon najavljanog smanjenja stope PDV-a značajno smanjiti jer taj posao više neće biti nikome isplativ.

POLARIS - Ondina Pičulin, direktorica i vlasnica tvrtke • Crno tržište u Hrvatskoj doseže značajne obime, a gotovo da se i zna tko to i na koji način prodaje takvu robu. Potrebno je da carine i tržišne inspekcije naprave svoj posao i da se provode zakonske mjere. Ne očekujem da će se smanjenjem carine ili PDV-a promijeniti situacija, jer kod nas kupci gotovo da očekuju da im prodaju robu bez poreza čudeći se ako tako ne postupite. Nažalost, nalazimo se u vremenu niskih marži i visokih davanja tako da nemamo prostora privlačiti kupce potezima kao što su darivanje nekih proizvoda uz kupljenu robu i sl. Što se tiče mjera koje treba poduzeti, dovoljno je otvoriti oglasne prostore i vidjeti tko to predstavlja crno tržište u nas.

FORMEL • Svjesni smo činjenice da crno tržište IT opreme postoji. Prave razmjere te pojave teško je sagledati, ali sigurno je da bi se racionalnom carinskom i fiskalnom politikom te dosljednim provođenjem iste moglo utjecati na bitno smanjenje crnog tržišta. Vjerujemo da bi ukidanje carina na informatičku opremu i smanjenje poreza na nju dokinulo interes za crni uvoz, a u konačnici bi se, povećanjem legalnog uvoza, ipak išlo u korist i državi, i uvoznicima i kupcima.

● Borba protiv pirata u Hrvatskoj

Povreda autorskog prava na računalnom programu - kazneno djelo i prekršaj

Ministarstvo pravosuđa, uprave i lokalne samouprave, Državni zavod za intelektualno vlasništvo i Business Software Alliance International (BSA) organizirali su seminar na tu temu za suce i državne odvjetnike

GORAN GROŠINIĆ

Udio nelegalnog, piratskog softvera na hrvatskom tržištu iznosi oko 87 posto, procjena je to Business Software Alliance (BSA) - međunarodnog udruženja vodećih proizvođača softvera.

Kako je istaknuto na seminaru za hrvatsku informatičku djelatnost, to predstavlja ukupan gubitak od oko sto milijun-

na američkih dolara godišnje, dok je državi tako nanosena nemjerljiva šteta, napominju u BSA. Naime, neovlaštena uporaba računalnih programa aktualan je problem koji se sve češće pojavljuje i u našoj sudskoj praksi kao oblik povrede autorskog prava, stoga je održani seminar ponajprije bio namijenjen hrvatskim pravosudnim djelatnicima, odnosno sucima i državnim odvjetnicima. Osobito je važno da se stručna

kvaliteta naših pravosudnih djelatnika podigne na višu razinu, čemu ovakvi stručni seminari posebno pridonose, rekao je ministar pravosuđa, uprave i lokalne samouprave Stjepan Ivanišević, koji je i otvorio taj cjelodnevni seminar. Sudionici skupa mogli su od Margo Miller, predstavnice BSA iz prve ruke čuti o utjecaju piratstva na gospodarstvo općenito, te što udruženje radi da bi zaštitilo prava proizvođača softvera. Bilo

je riječi i o načinu na koji se identificiraju nezakonito umnožene kopije računalnih programa, prezentirani su oblici i praktični primjeri softverskog piratstva i kaznenih djela vezanih uz računala, sve iz dosjea i arhive Ministarstva unutrašnjih poslova. Pravni su pak stručnjaci iznijeli svoja stajališta i raščlambe tog problema s obzirom na Kazneni zakon te Zakon o prekršajima.